

**Ln ba na bà manyiim
kørgu na bøfii daa
moogm nidba lee**

Ln ba na bà manyiim kɔrgu na bɛhii daa moogm nidba lee

Hygiène au village

Texte traduit et adapté d'un canevas*
par SIL, Projet nawdm

Publié par

Action Santé pour Baga (ASB)
(Centre de Santé)

et

Nawdm Neerm n m' Nongan Kena Kpaturu
Association pour la Sauvegarde et le Développement
du Nawdm (A.S.D.N.), B.P. 3, Niamtougou

Financé par
S.E.L. (Service d'entraide et de liaison), France

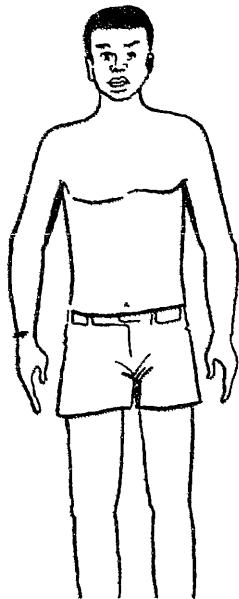
2ème trimestre 2005

Texte original en français et illustrations
Atelier de Matériel pour l'Animation (AMA)
B.P. 267, Yaoundé, République du Cameroun
(Illustrations sur les pages 14 et 16: MBANJI Bawe Ernest)

Summer Institute of Linguistics, 1994

L'édition **“canevas” a été rédigée et publiée en Grande Bretagne
en 1999 par Wycliffe Associates; © 1994 et 1999, WA(UK)
Cette édition fait partie d'une série de livres de “Shell Books”
rédigés par Wycliffe Associates (UK), 7, Conwy Street, Rhyl,
Denbighshire, LL18 3ET, Royaume Uni.

**Ba v` bee v` hafr ka ba n gbanun lameegu
laa v` bəm gigdm ka ba n bəhii.**

Geedg-n nidba barefibee ! Há ba galu fiən wii
ba kel kel ka hafr. Hā ba n gbanun lameegu.

Gwəntaħi, fiá ba najuudu fiən wii kpaħi fià bee
fià jefħnt, ka kparj ka ba wo l`gira-wu ka kpaħi n
gemmaqt na fià fi ħmxseġb. Hā ba n bəhii.

Jonjobjii kena n bəħii.

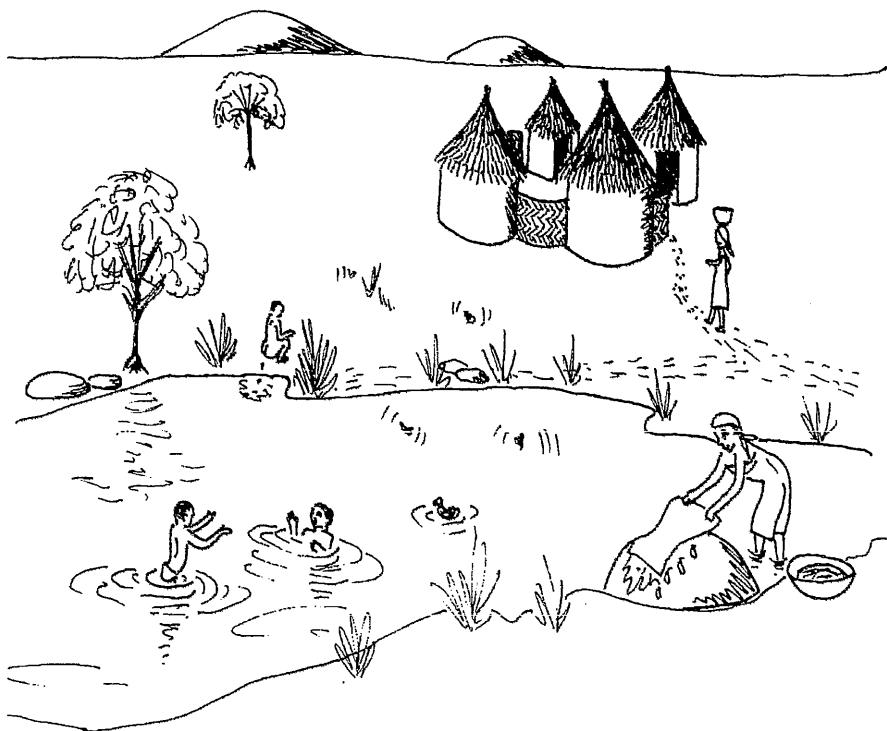
Jonjobjii yalg kai na bà bee bà nyaan-hi n nomb. Dögda n jaħi beel fià nyaan-hi n fiá masilga. Jonjobjihii ba kəd ka kpaħi hōm.

Hí wen jiba t` gbanu ni, n ka nyi t` jiim wo gwæem nn soħċċa kɔrii n ka nyaħi-hi, l` ba na hí la ba bermi ka yata-hi lee.

Jonjonbihii ba baatea, gwəntah hì for nakakeet kan ba ree.

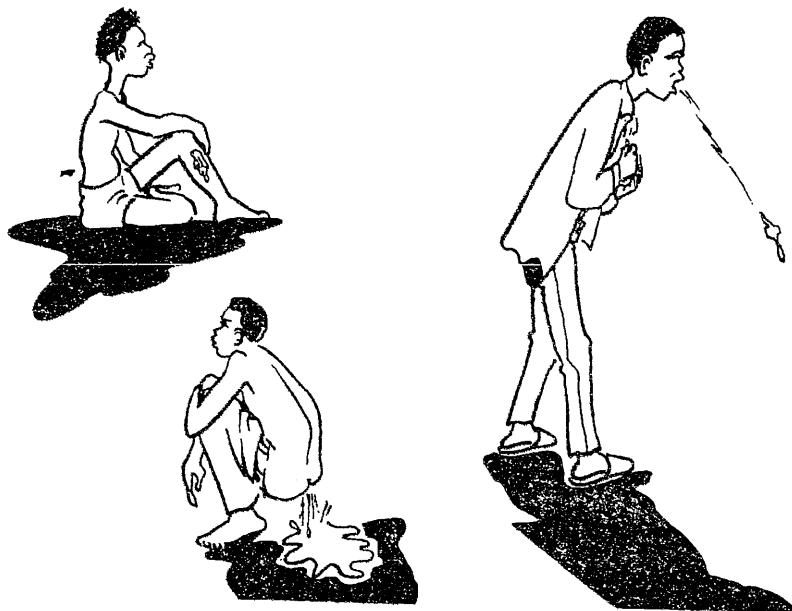
Kunidbuga gilma tijan jonjonbihii kan ba kòd ree. Hì ba hì jib kà gbanun kà fè bëfii. Hì ba hamn, ka ba haar d` ba nakakeet dii ni, dòm nyöñdra duuriin bint.

Jonjonbihii ta ba kola nyaalmn.

Jonjonbihii ta neera nyaalmn. Hí rena dəm bintn laa nid hí nyɔñ kolii maaru wunafñ'. Dumii wayaa n nyaalmii ka yada. Dumii ta nyafñl nidba.

Haar nya wu n bii bá fëna nyaalmii n ɻmeeëgb bee diinaa bayen n jonjonbihii hí go nyaalmn hii.

**Jonjoŋbihii ba kəd nidba
bá ba n bəfii bee ni.**

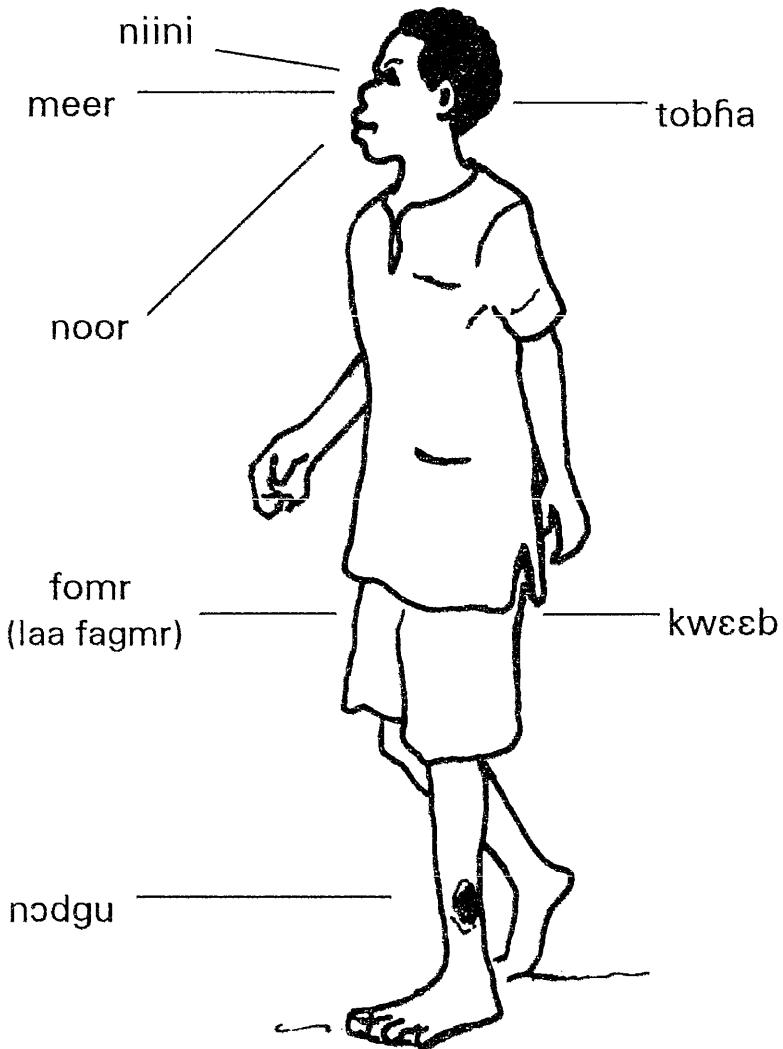
Nidba bataħbee ba n bəfii ka ba bà bee bà təlg nidba kəd. Noogrwiċċi ba n nədjuntju, reħdra ba n raam bəfii, taħrwii koo kpaaru ka tua kankawt.

Jonjoŋbii kəd neera nətn n raamn n nan kankawtn bəfīiba bataħbeen.

**Jonjonbjii ba baatea, wo kwækun n
nakakeetn n buhuunu n nan
nigiigu l' tagn ba ree.**

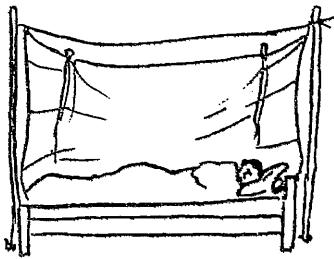
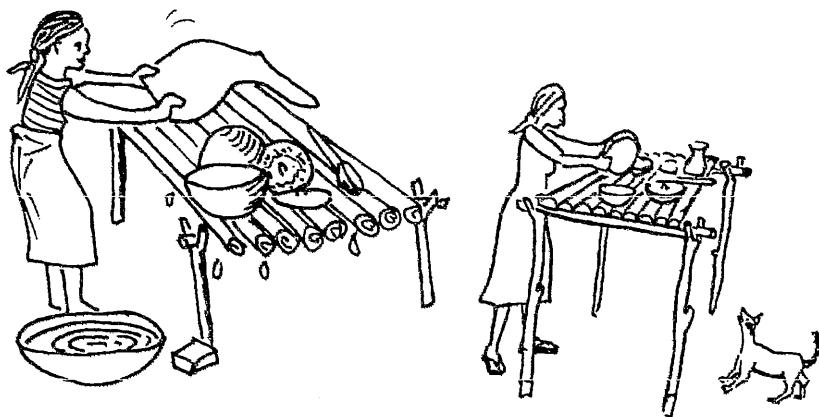
Haarndina n d' duurii l' ba nakakeet n nigiigu
n kwækku kôd. Dômii n nidbee l' nyôfdra bint yôf'.
Jonjonbjii kpaa sôkla bii b' ba kel kel bii, wo
muunu, laa wiinga, hì ta kpa sôkla bogm n nan
raga hiiha há kuu-hi hee wo fofô.

¿ Lan nnii joŋjoŋbii nn jiba t` namt ni ?

Gbanu kagra t` namt n joŋjoŋbii. Ka t` gitg tyen, joŋjoŋbihii ba hì bee hì jib n kan. Dumii ta loo-t joŋjoŋbii hì wen nyañ-t lee wen.

Hiin bee hì jib n t` gbanu vadin n t` niinin n t` meeran n t` tobhan n t` notn n t` foman n t` fagman n t` kwæerin.

**Ka l` ba na t` bəm n gbanun lamεegu,
l` ba na t` kagr t` hən n joŋjoŋbihii.**

Jonjoŋbii hí mugaa t` gbanu n jib t` namtn
hii ba hì si-t bəhii. Ka bà ba taadm bəhii hiihi,
joŋjoŋbii t form weem weem t` namtn, bəhii t
gwəd n kwəen.

Tii kaa nnii ln ba na t` he gemm t` vəhid
joŋjoŋbii hí sah-t bəhii hii. ¿ T` ba t` he laa ?

-- Joi bee ka kena-t n joŋjoŋbii. T` ba t` bee
t` kpəhdrm t` diit ka sug na joi daa sahdrm
kan ka həg t` hən.

-- Haaga dəm ba m` bee m` tatrm want
nakakeet ka təla-t bəhii. Tii kaa nnii ban dəo
want kpela laa gara hən ka həg ka sol na joi
daa sahdrm t` hən.

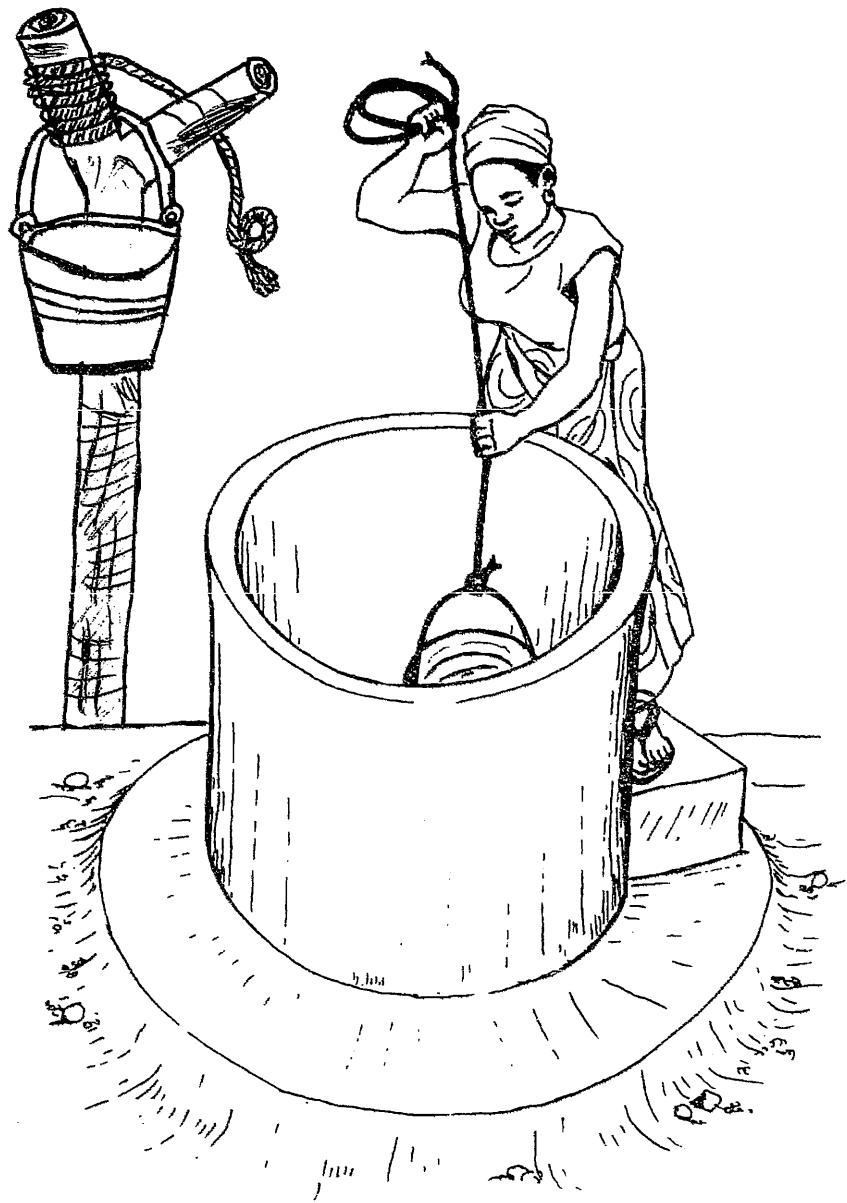
-- Ka sug na faali bəhii daa mad-t, l` ba na t`
goom mund kwəen, ka vəh-d ragrn.

**L` ba na t` kaadgm dəm gbalant
na t` kɔrgu bəm kel kel.**

Ka sug na t` kagr bəñii hí tagaa n haaga
dəm weenn n mug-t hii, baawena ba fià bee fià
manyiim fià haar ka kaada dəmii gbalanja na m`
daa gilm nakpain. L` kpañ gemm gwəntañ, l` ba
na v` bag vn ba v` dəm-m n bii. Ka t` kaadg t`
dəm gbalanja, t` haya ba fià bəm kel kel.

T` ba t` bee t` koom dikafit t` haya maaru dəm
kpaa jaarja-t. Ka t` kaadgii, t` yuuñm dikafit kəd l`
bañr na buri kpaa ror ka kofila-t.

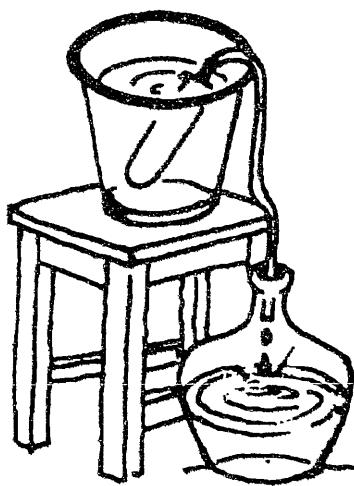
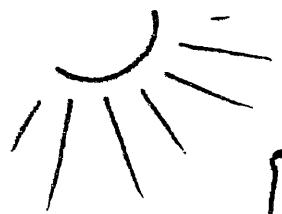

**Ka t` ba n nyaalm m` ba kel kelii,
t` kagra t` hən n jonjonbii hí jaarŋa-t hii.**

Huri kəd bee na t` tag t` bəm n nyaalm m` ba kel kel. Ka t` ti bilga nyaalm t ka ba ká ni, l` ba na t` manyiim-ka ka sug na tiit vaat daa lōodrm kan, fəlntn nyaalm daa ta jibm ká ni, dəm daa nyəħr n kan, t` daa ta riim nyaalmii n sumii laa hombii hì ba nakakeet.

Ka t` ti lōku, l` ba na t` məħi-ku kù vək wo meetaanġbilmgħa ka kər tijan n sumt na bá bee bá jeħr ka ri laa nyaalm m` kulaa yəħi mii da kadiim kù kwæen l` ba bəħi bəħi'.

L` ba na t` rəm ləgħi noora n tankii hən məħi'. Tankiin nyaalm lee, l` kpaħi na t` nyii-m toġju wen bahda niib lee wen l` baħr na nyaalmii higra fint hən kwæku. T` higm tankii sanoogrii wen bahda.

¿ Ba v` he lan na v` bəm n nyaalhəm v` haaga ?

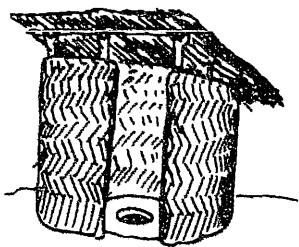
Ka v` bo na v` bəm n nyaalm m` ba kel kel v` haaga, l` ba na v` kan rii-m ree kpfñ həmii, ¿ ba v` he laa ? L` ba na v` bəm n nyaalm kufñkañgu haaga.

¿ Ka v` kpfñ n nyaalm kufñkañgu v` he laa ?

-- L` ba na v` dig nyaalm m` wəeg həm l` ta wo waarbii kwifñr n hinu, v` saa m` kwi v` lo-m daforgun v` lig m` fñen, lee v` safm bii.

-- Ba v` bee v` lög dimgu kù ba kel kel v` kufñ nyaalmii. Welee ta giñda bəñhi joñjoñbii kəd wo kunkuni. Gwəntaññ hiihi la bee ka gəta l` bafñr na hì yalg kai. Ka v` fñena welee, l` ba na v` satrm dimguu n fəfə ka diinaa-ku muunun.

-- V` lo nyaalm kpalbrn v` jefñlg-d muunun l` ta wo waari finaa na muunu wiit ku joñjoñbii hiihi.

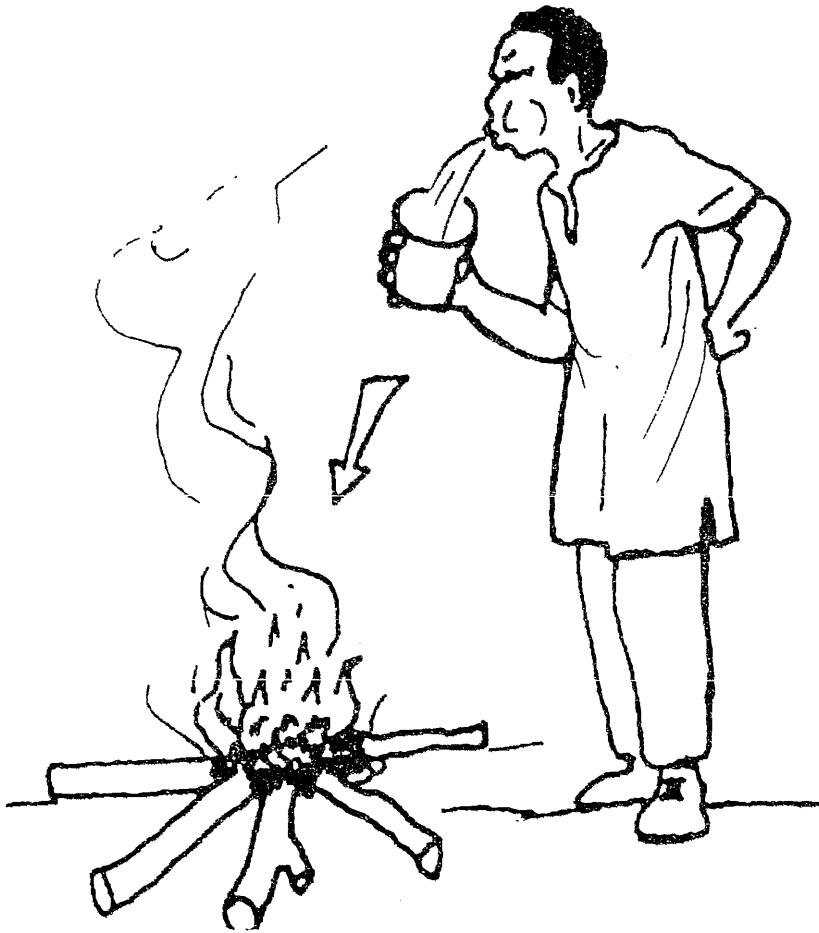
¿ Lan nnii tn ba t` he na t` kagr jonjobjii t` həni ?

L` ba na t` nitm n fofø safi n jum. Tn lög welee
beebii na t` kpəljm bii hí kaamn.

L` ba na t` huurm ka ta satra t` dimt ka dɔn-t
muħu hən lag tijan wo tn fiəna liilawen lee.

L` ba daft na t` nyɔħm binvatn, n nit t` niħi
ħom t` wen ked koogu laa t` wen hħwaa lee wen.

L` ta ba na t` taadm t` not ħom ka boow t` fiən
na nakakeet laa beħt daa bəm t` ni, t` wen ban
għbaad.

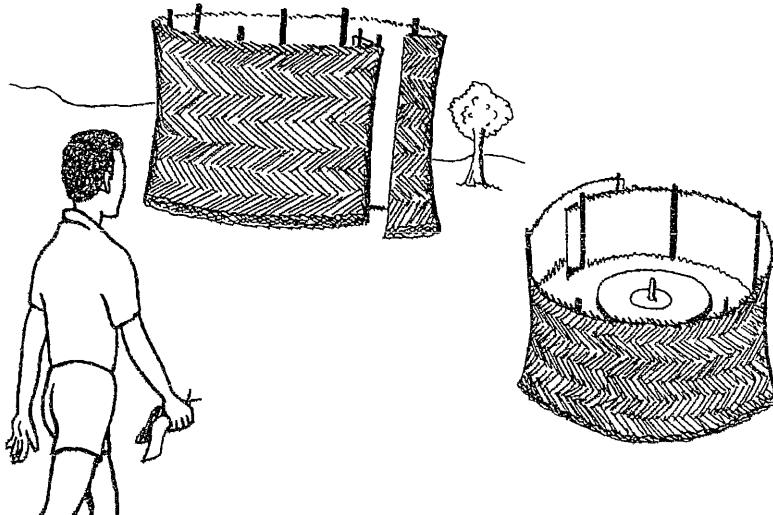
**L` ba na t` kagr t` fiен n joŋjoŋbii
hi tagaa n bɛftiiba hii.**

Bɛftiiba biiba bee ka ba n bɛfii, joŋjoŋbii ba bá namtn ka tɔla volba : bà hoħl-ba na bɛftolkahba. Ka t` lög təniiga wo fiii fiá ba n kpaarbermu wii, fiān kɔo lee, ka tuura kankawt t` ni ba bɛfii joŋjoŋbii. L` kpañ na bɛftiiwii tuum kankawtii tiŋan. L` ba na fiá tuum gaanŋun n san lɔɔl-ku bogmn.

L` ta gbaama na fiá satrm fiá dimt ka naad sumii n dafot n nyaaltulm n fɔfɔ.

L` ta kpañ na bá lög kunidbuga ká kpañ n bɛfii kee, bà doolg-ka kiiga man, kee ba n bɛfii wo kutaafiint laa kpaarkparmga.

Bá ta kɔɔm bii finii.

**¿ Lan nnii ln ba na t' kagr bəñii
jonjoñbii hí ba nakakeetn hii ?**

Haar nya haadra binvadgu həruñ' na nakakeet
daa bəm kan. Hə kpəlŋja há bii na hí ligm kú hən
ka sol joi safdrb n ruñbeñu.

Ka sug na kpoma kaa daa bəm bəñi bəñi',
haar sa wii t tiim kpomñhee kaa vadgu kù kilnt
wo meetaaña kayen n lo ku-ni tana nyaalm t ka
hofinta n tanñhee bolman ka kpaa kadaa faaga
ka ta həna na dumii daa ta beem ka nyɔñi kan hí
kɔolea.

Harii mendii ba kel kel.

¿ Lan nnii ln ba na duunin n dugdtn bëm kel kelii ?

L` ba na t` rawdrm töntola t` wen himta fiateekwæen lee wen n saa na muunu høfim, fiam gbu ka jiba høm. L` ba na t` haadrm duunin, ka via fiit ka rea-t bal na muunu høfim-t. L` ba na t` manyiim dimt ka lila-t høm ka ta manyaa duunin want høm.

L` ba na liilawen t` reem want ka manyaa ka ñmela-t høm t` kaalai.

L` ta ba na t` haadrm haar heruf' ka lagaa n dugdtn n duuran meñ' ka kpaa saa wanbeft door t` nakpain. L` ba na t` tiim vat ka kug wanbeft ment n nyaalbeft.

**Jonjonbjii hafra ka yata biiba
bá kpaa ju hóm bee.**

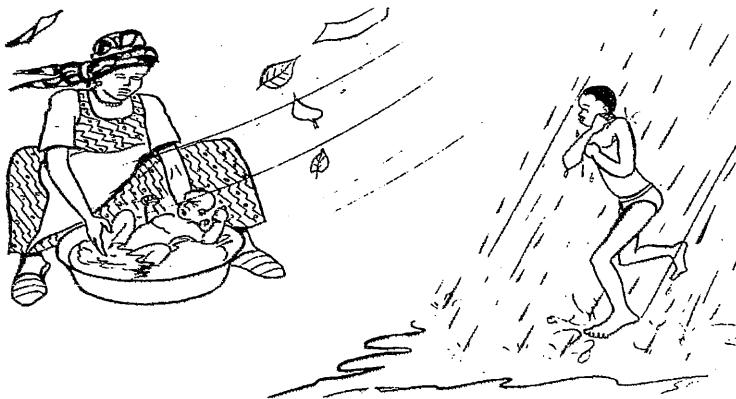
Wo In ba na jonjonbjii ba baa la tee lee, hí
ħena gemm ka jiba t` gbanun.

Gwentaħi, ka t` gbanun ba hóm, hú ka taaw
hoodr n jonjonbjii ka kuu-hi.

Ka t` gbanun kpaħi hóm, jonjonbjihii t form n
yad n saħm-t bexhi.

Jonjonbjii ba n gemmmt ka yata bá kpaa ju diit
hóm bee laa bá kpaa ju l` taa-ba bee.

Nida kpaa ju hóm há wen kpaa ju diit ment t'
magr n há gbanu ka saħi-hu gemmmt na hú kagr
há fiex n jonjonbjii tii.

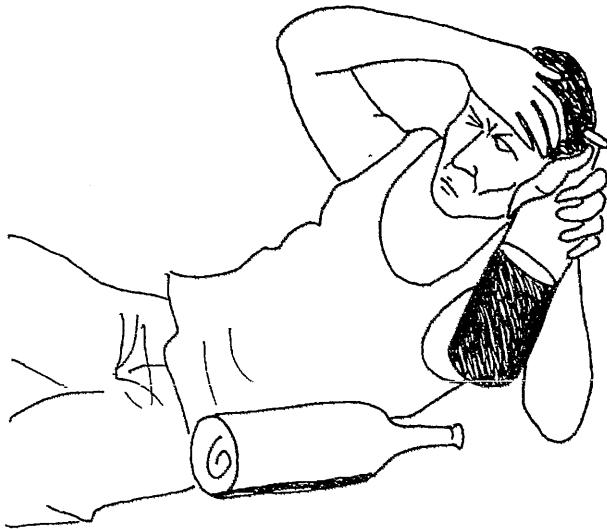
Jonjonjpii hafra ka yata fii ńá ba n fawet wii.

Jonjonjpii ba n gemmmt ka yala bá ba n fawet bee. Ka v` gbanu hafř n fawet laaben, l' ka ba gemm na fú n jonjonjpii l' sakim-taa. Kunidbuga huma fawet weem l' ka kpař na bá huurm-ka fiann.

Ka l' ba na t` hafř ka yala jonjonjpii, l' ba na t` yořr dimt hōm na t` daa bēm n fawet.

Kpay-n In ba na t` he na t` daa bēm n fawet lee :

V` hegr dimgu v` fén ka sol fiām laa v` hegr dimt t' ba jeegu tii. V` hegr v` fém leemju laa toju dimgu laa toju wadgu. Ka toju t nii-v, l' ba na v` fitr v` dimt yelmaa. V` geem bii wee hōm na hí gbani kpaa hafř ka ta nidbermba, na fawet daa jaarrjum-hi.

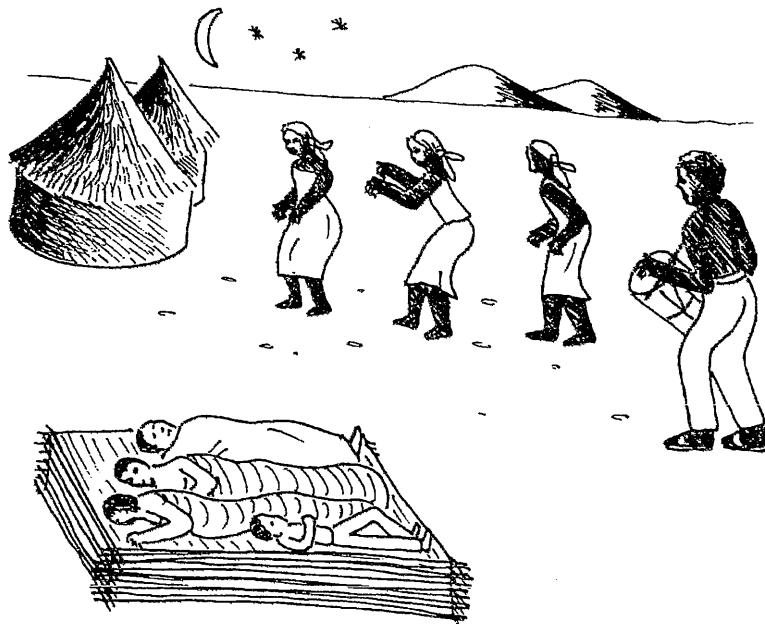

Jonjobjuga haſra ka yata nid há nyi datulm wii.

Ka v` gbanu t gwigd n datulm nyabii, jonjobjii t wai welee n yad v` gbanun.

V` gbanun hulii hiihi t ka ju kunyɔŋu n datulmii wo fiahuudr n nyamr n tinbia, hee kuñil jiim n rooda n nan rarm.

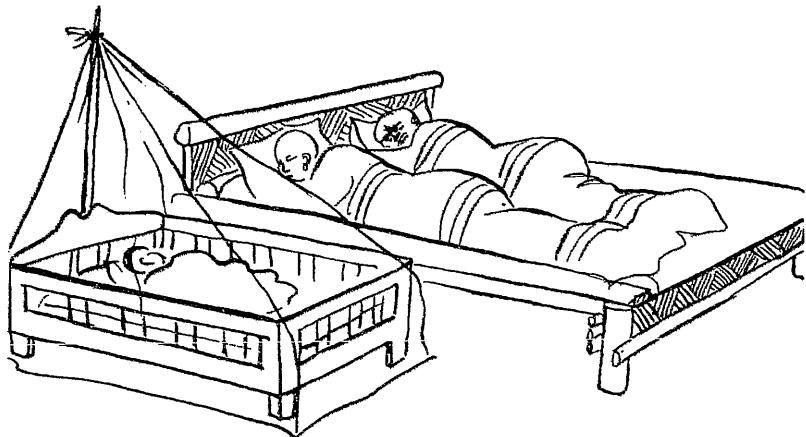
Welee fiɛna datulm nyawdwii t ka kpañ n gemmmt. Hà diin hà gbanu n bɛñii mɛnii l' giñd hà neerm. Hà gbanu ta kpañ n gemmmt na hù kagr jonjobjii. Ka há he bɛñii jañ l' ka ba gemm na hí gbaad.

**Jonjonjebii hafrā ka yata bá kpaa go
hōm bee laa bá go l` kpaa taa-ba bee.**

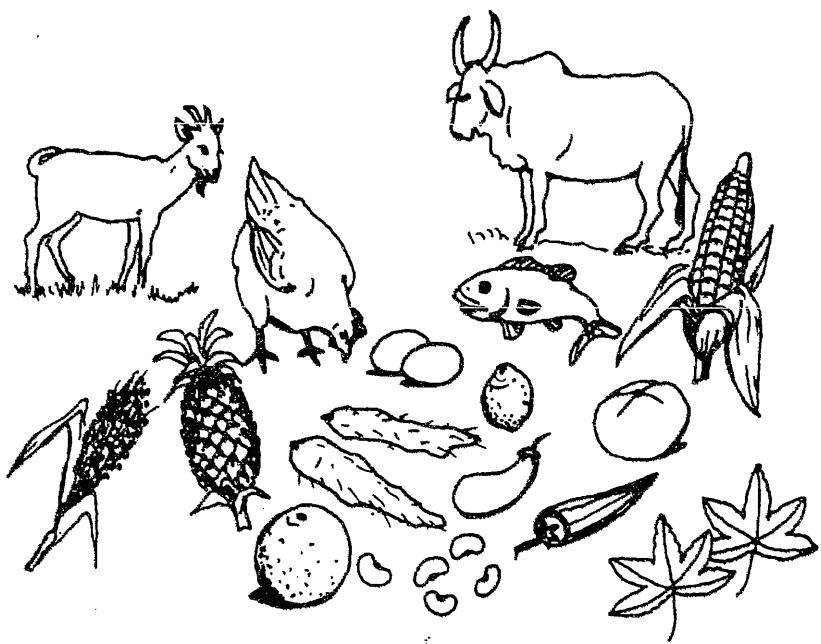
L` ba na v` gbanu bəm keliigu ka hafrā na
jonjonjebii daa yalgm-hu. Lee, l` kpaa ba na t`
goom duunin ka fiewr taa fiən fiewruh'. L` ba
na baawena door hā kaalanja bii kpaa lakla-wu.

Nyingu rorb kəd həruh', laa ŋməeğb fiəb
kakefħnan nyingu, l` fiəna na gbanu daa bəm n
gemmañt na fū kagr jonjonjebii.

**Ka l` ba na t` bəm n kwəgdi n
jonjonybii həni, l` ba na t` goom həm.**

L` ba na t` gbanu ta vofoom l` bah̄r n ȱmeeegt
tn fier gooriin tii. L` ba na t` goom l` taa-t nyingu
wo nyingu. L` ta gbaama-t kaalaŋhəmga na t`
dootiim həm t` gbanu t ka ba vofoorn. L` ta ba
na t` nyaan dumii gwəet hin jaarnja-t na t` daa
beem ka goraa lee.

**Ka l` ba na t` bəm n kwəgdi n
jonjonbii fəni, l` ba na t` jum həm.**

Tn jum-n həm ! L` kpaa ba na t` jum kəd
gwəntəf, l` ba na t` jum diit t` magr n t` gbanu tii.
Ka diit t` teel l` ba na t` tolgm-t sah n jum.

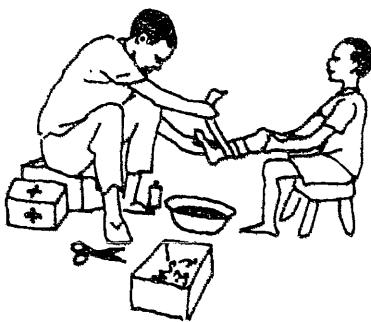
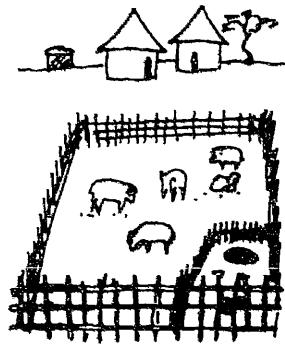
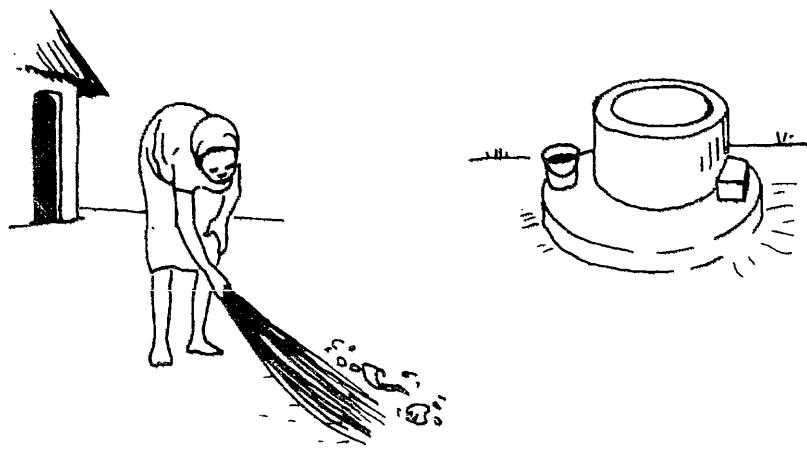
¿ Ditetn nnii tn ju hərfu ?

¿ Diitii məntii ba yenm ?

¿ T` ba t` tii-t laa ?

T` ba t` bee t` tii-t haw mtaf' :

1. Diit t` hafila gbanu tii wo : namt n həlga n kɔɔlea n naabefieem n nan tiira n fəfima n sooja.
2. Diit t` sah kwəgdi tii wo : jowa n malħa n miiri n fiayabr n fiablaajont n rond n kpeerju n sikr n kpoonu.
3. Diit t` kagr t` gbanu n bəfii tii wo : jivaat n tomat n komħa n ŋmeeni n tiroona wo leemħi n leemdai n fiayaba n saamaa laŋkpadii n taama n fiadebt.

**Kørgun laa kafijan kwæliigu,
I' hæla baawena.**

Kpay-n In ba na kwæliigu bæm t' kørgu laa t'
kafijan !

L` ba na t' haya bæm kel kel.

L` ba na t' manyiim lögtn laa biliin.

L` ba na baawenaa bæm n binvadgu n kpoma
n kpoma nyaalm vadgu.

L` ba na bá kaadgm dóm kan go ree.

L` ba na t' ked n bæftiiba bá bæfii ba na
tølkahii bee n døgdaa.

L` ba na t' gbaam tørgm døgdmba bá kena ka
køo finii t' huin.

L` ba na haya mëna neer kwëliigun.

Kpay-n In ba na t` he na t` hayan bëm
kwëliigu lee !

L` ba na t` manyiim kaalai mëniin.

L` ba na t` bañm ñmihi ka lila dimt.

L` ba na t` bëm n nyaalhòm haaga ka lig
m` fèn.

L` ba na t` naadm want hòm.

L` ba na t` hògm diit fèn hòm.

L` ba na t` lilgm dimt hòm.

L` ba na t` ta bëm n muna.

L` ba na baaben tia tagd keliigu huri.

Kpay-n huri In ba na t` tagd ka ba n gbanun
lamæegu hii !

L` ba na t` huurm høm goora mæna.

L` ba na t` satrm t` dimt heruf'.

L` ba na t` yoñm dimt t` ba kel kel.

L` ba na t` voñoom høm.

L` ba na t` jum diit t` magr.

Imprimé par AFASA, Kara

No. d'impressions : 121..

Première édition

Nombre d'exemplaires : 500

Dépôt légal : 2ème trimestre 2005

Prix : 150 F CFA